

ERFGOEDNOTA GEMEENTE NOORDOOSTPOLDER

PIONIEREN IN ERFGOED

BOUWSTENENRAPPORT

Januari 2013

BOUWSTENENRAPPORT

Bouwsteen 1: De bewoningsgeschiedenis van de Noordoostpolder
van het prille begin tot nu

Bouwsteen 2: Inventarislijst erfgoed en kenmerkende waarden

Bouwsteen 3: Achtergrondinformatie wet- en regelgeving

Bouwsteen 4: Literatuur, bronnen en archieven

Bouwsteen 1

De bewoningsgeschiedenis van de Noordoostpolder van het prille begin tot nu

De prehistorie: het landschap voor onze jaartelling

De oude steentijd (35.000-8800 voor Chr.)

Het oudste archeologische materiaal dat binnen de gemeentegrenzen is gevonden dateert vanaf ongeveer 12.000 voor Chr. Dit valt samen met het einde van de ijstijd in Nederland. Het landschap bestond eerst uit toendra en ging geleidelijk over in berken- en dennenbos. De rondtrekkende jagers die deze regio bezochten trokken achter het beschikbare wild aan en bleven slechts korte tijd op dezelfde plaats in tijdelijke kampementen. Restanten daarvan zijn aangetroffen aan de Kuinderweg en bij Nagele en Schokland.

De midden steentijd (8800-5300 voor Chr.)

In de midden steentijd (het Mesolithicum) zet de klimaatsverbetering definitief door en verandert het landschap van berken- en dennenbos in een meer gevarieerd loofbos. Het klimaat wordt veel vochtiger en er ontstaan rivieren en beken. Naast tijdelijke jachtkampen ontstaan basiskampen waar mensen langer verblijven of terugkomen. Het natte klimaat dwingt de mensen zich op de hoge en droge delen van het landschap te vestigen, zoals de dekzandruggen- en koppen. Geschikte locaties lagen in de nabijheid van water, zodat optimaal gebruik kon worden gemaakt van de natuurlijke voedselbronnen, drinkwater en transportroutes. Binnen de Noordoostpolder vormden de keileembulten van Tollebeek, Schokland en Voorst de ideale voorwaarden voor het gebruik van de omgeving. Deze kampen zijn onder andere bij Nagele en langs de A6 en de Nagelerweg te Emmeloord opgegraven.

De nieuwe steentijd (5300-2000 voor Chr.)

In de nieuwe steentijd gaan de bewoners geleidelijk over op landbouw, waarbij zij lange tijd op dezelfde plaats verblijven (om te kunnen zaaien en oogsten). Dekzandruggen en koppen en hellingen van stuwwallen genieten nog steeds de voorkeur voor het stichten van nederzettingen. Er wordt geïnvesteerd in de omgeving van het landschap. Fuiken en viswieren worden in de stroomgeulen geplaatst. In Emmeloord wordt over een periode van 1800 jaar gevestigd. Bij opgravingen gevonden fuiken of fragmenten daarvan getuigen daarvan. Het lange verblijf op dezelfde locatie biedt de mogelijkheid grote huizen te bouwen met een stijf houtskelet. De oogst van de landbouwproductie wordt opgeslagen in aardewerken potten en de techniek van het vervaardigen van werktuigen wordt geperfectioneerd. De Swifterbantcultuur is kenmerkend voor deze periode. Naast het Swifterbant aardewerk komt ook Trechterbeker aardewerk voor. Bij een aantal opgravingen zijn de resten van deze gemeenschappen aangetroffen, o.a. Schokland, vindplaatsen rond Nagele, Emmeloord en de Nagelerweg.

Bronstijd (2000-800 voor Chr.)

In deze periode voltrekt zich geleidelijk de omslag van het gebruik van (vuur)steen naar brons als grondstof voor snijdende werktuigen. De mensen leiden voornamelijk een boerenbestaan met akkers en vee. De Noordoostpolder vernat en een aantal bewoningslocaties groeit dicht tot grote veengebieden en moerasbossen. In archeologisch opzicht resulteert dit in een drastische afname van het aantal vindplaatsen vanaf de Bronstijd. De archeologische resten op Schokland uit de Bronstijd wijzen op een seizoensmatige exploitatie van het gebied. Aan de botresten kan worden afgelezen dat het kamp in de zomer is gebruikt. Verder zijn er geen sporen van akkerbouw aangetroffen. Tegen het einde van de Bronstijd ontstaat de gewoonte om doden te cremen en de resten in een urn te stoppen. Urnen werden ingegraven in de grond, voorzien van een laag heuveltje en een greppel, op speciale daarvoor bestemde plaatsen (urnenvelden). Een bijzonder verschijnsel doet zijn intrede in de Bronstijd: het met opzet deponeren van bronzen objecten in natte gebieden, zoals moerassen, vennen, beken en rivieren.

IJzertijd (800-12 voor Chr.)

De IJzertijd ontleent zijn naam aan de verdringing van brons door ijzer als basismateriaal voor werktuigen en wapens. In tegenstelling tot koper en tin (voor bronsproductie) is ijzer van nature in grote hoeveelheden lokaal aanwezig (geweest) in de bodem als klappersteen en moerasijzererts. In de NOP zijn geen grote nederzettingen, grafvelden of akkersystemen uit deze periode aangetroffen. De weinige vondsten die er zijn, getuigen van een enkele huisplaats of nederzetting. Eén van deze vondsten betreft een deel van een schip.

Flevo, Almere en Zuiderzee: van 0 tot 1936 na Chr.

Vanaf 50 voor Chr. brachten de Romeinen het gebied beneden de grote rivieren onder hun gezag. Het gebied boven de grote rivieren blijft zelfstandig, maar komt wel binnen de Romeinse invloedssfeer. Dat blijkt onder meer uit het aardewerk, de wijze van begraven, de huizenbouw, scheepsbouw, infrastructuur, sieraden en werktuigen uit deze periode. Vanaf het midden van de vijfde eeuw houdt formeel de Romeinse periode op. De vondst van een fragment Romeins aardewerk en een Romeinse munt toont wel aan dat er contacten moeten zijn geweest tussen de inheemse bevolking uit onze omgeving en de Romeinen die ten zuiden van de Rijn gelegd waren.

Vanaf de vijfde eeuw was bewoning niet of nauwelijks meer mogelijk in de Noordoostpolder vanwege de vernatting van het gebied. Deze vernatting ging zelfs zo ver door dat het Mare Flevum in de Romeinse tijd ontstond, dat later het Almere wordt.

Er is relatief weinig bekend over wat zich in de eerste eeuwen na de Romeinen hier afspeelde. Met het ineensstorten van het Romeinse Rijk en de opkomst van de Frankische (beneden de grote rivieren) en Friese (boven de grote rivieren) heersers, vangen de vroege middeleeuwen (450 – 900) aan. De Noordoostpolder bestond toen enkel uit een aantal (schier)eilanden en het hoger gelegen 'oude land'. Vanuit dit hoger gelegen gebied stroomden o.a. de IJssel uit in de Zuiderzee. De havens van de Hanzesteden maakten deel uit van een handelsroute die via de vaargeulen in het huidige gebied van de Noordoostpolder met Stavoren en de Baltische kustplaatsen in verbinding stond. In het begin van de vroege middeleeuwen ontstaan langs deze vaargeulen een groot aantal woongebieden.

Vanaf de late middeleeuwen (na 1000 na Chr.) werden dijken aangelegd om overstromingsrisico's in te perken. Er ontstaan op de oude pleistocene opduikingen, zoals Marken, Schokland en Kampereiland een aantal terpen. Tot 150 meter ten oosten van Schokland hebben bijvoorbeeld tot 1450 nog ca. 80 terpen gelegen.

Kerken nemen een steeds centralere positie in en kloosters, borgen, kastelen en havezaten doen hun intrede. De eerste burcht van Kuinre wordt in de 12e eeuw gesticht. Vanuit hun burcht controleerden de heren van Kuinre de handelsroutes die via de IJssel en de Kuinder liepen. In de 14e eeuw ontvangen de heren van Kuinre de helft van gesticht 'Emelairden' (Emmeloord). Uiteindelijk vielen de burchten ten prooi aan vernieling en werden door de Zuiderzee verzwolgen.

Vanaf de 12e eeuw neemt de Zuiderzee steeds meer gebied in. Uiteindelijk blijven alleen het oostelijk deel van de Noordoostpolder en de oude dekzandopduikingen als eiland boven water (o.a. Urk en Schokland). Tijdens de stormvloed van 1448 wordt Schokland van het vasteland afgesneden. In deze periode zinken ook veel schepen. De meeste scheepswrakken uit de Noordoostpolder stammen van na de middeleeuwen, toen de scheepvaart intensiverde. We vinden ze vooral rond Schokland, Emmeloord en het oostelijk deel van de Noordoostpolder, rond Kuinre.

Rond 1800 wonen er nog steeds mensen in Emmeloord van Schokland, maar Schokland wordt rond 1850 geheel ontruimd.

De drooglegging en ontginning: de periode tussen 1936 en 1949¹

'In 1918 wordt de Zuiderzeewet aangenomen, waarin de aanleg van de Afsluitdijk en de droogmaking van (een deel van) de Zuiderzee wordt bepaald. In 1936 werd begonnen met het droogmalen van de Noordoostpolder, op 9 september 1942 viel deze droog. Het allereerste werk dat startte in 1936 was het aanleggen van een werkhaven te Urk. De dijkbouw werd vanuit Urk en Lemmer in 1937 begonnen. Het sluitgat nabij de huidige Rotterdamse Hoek werd gedicht op 3 oktober 1939'. De naam Rotterdamse Hoek is bedacht door de polderwerkers zelf. In mei 1940 werd het centrum van Rotterdam gebombardeerd. Een deel van het puin werd verwerkt in de dijk van de in aanbouw zijnde Noordoostpolder.

'Het laatste sluitgat van de ringdijk van de Noordoostpolder lag ongeveer een kilometer ten westen van Schokkerhaven. Het sluitgat werd gesloten op 13 december 1940, om 13.52 uur'.

'De polder wordt drooggehouden door drie gemalen: gemaal Buma bij Lemmer, gemaal Vissering bij Urk en gemaal Smeenge bij Kadoelen. De gemalen zijn genoemd naar leden van de Zuiderzeevereniging. Op 7 januari 1941 begon gemaal Buma met het leegpompen van de polder. Op 9 september 1942 werd een gemiddelde waterstand van vier meter veertig beneden NAP bereikt. Bij deze waterstand vielen de laagste delen van de polder droog en daarom wordt die datum aangehouden als moment van droogvallen van de Noordoostpolder'.

'Om de gronden voor de uitgifte gereed te maken werden ze na de ontwatering enige jaren door de Directie landbouwkundig geëxploiteerd. Het werk werd verricht door ontginningsbedrijven van zo'n vijfhonderd hectare. Deze cultuurbedrijven of staatsboerderijen zijn van het Wieringermeertype en hebben dus niet de voor de Noordoostpolder kenmerkende schokbetonnen schuur op het erf'.

'Oorlogsjaren: Het Nederlands Onderduikers Paradijs'

'De eerste jaren in de Tweede Wereldoorlog was het in de Noordoostpolder relatief rustig. De Duitse bezetters lieten de polder met rust. Ook hadden ze respect voor, en belang bij, dit Nederlandse landbouweconomisch wonder. Na 1943 nam het verzet in Nederland toe, groeide de behoefte aan onderduikplaatsen en werd de NOP het Nederlands Onderduikers Paradijs'.

Verkaveling

'Het definitieve verkavelingsplan dateert van 1942. Daarin werd een kavel van 300 bij 800 meter (24 hectare) als optimaal ervaren. Na het vaststellen van het Verkavelingsplan riep de Directie een commissie in het leven die het Uitgifteplan moest voorbereiden. Op grond van economische en sociale afwegingen kwam de commissie tot de conclusie dat in de Noordoostpolder verschillende bedrijfsgroottes nodig waren. Vooruitlopend op het later zo beroemd geworden 'Poldermodel' werd een compromis bereikt waarin de grootste bedrijven 48 hectare groot mochten zijn. Ook werd aangedrongen op meer kleine bedrijven, om meer polderwerkers in staat te stellen een eigen bedrijf te beginnen'.

Arbeiderskampen

'De verbindingen waren in en kort na de oorlog slecht en daarom liet de Directie in de polder ruim dertig barakkenkampen bouwen voor de tijdelijke huisvesting van de polderwerkers. Al op 1 september 1941 werd bij Blokzijl het eerste barakkenkamp geopend. De barakken boden weinig luxe. Een woonbarak bestond uit tien kamers, die elk uit een slaap- en een eetvertrek bestonden. Deze kamers werden door zo'n acht of tien man bewoond'.

---

¹ alle tekstdelen hier en verderop die tussen aanhalingstekens staan, zijn afkomstig van de Canon van de Noordoostpolder. Op deze tekstdelen ligt copyright, deze mogen dus niet gebruikt worden zonder toestemming van de Stichting Canon Noordoostpolder.

Bouwsteen 2

Inventarislijst erfgoed en kenmerkende waarden

Wat voor monumenten hebben we?

In Nederland zijn er 4 typen monumenten: rijksmonumenten, provinciale monumenten, gemeentelijke monumenten en beschermde stadsgezichten of dorpsgezichten. Naast bouwwerken en archeologische vindplaatsen kunnen tegenwoordig ook landschappelijke structuren en roerende goederen een monumentenstatus krijgen. Dit zorgt voor een verbreding van het begrip monument en men gebruikt daarvoor ook wel de term erfgoed, waarmee meer een categorie dan een object wordt aangeduid. Er zijn diverse soorten erfgoed: archeologisch, groen, historische interieurs, industrieel, militair, religieus, wederopbouw. In al deze categorieën kunnen nu monumenten voorkomen.

Rijksmonumenten

Een rijksmonument is een gebouw dat door cultuurhistorische waarde en schoonheid van nationaal belang is. Rijksmonumenten vallen onder de Monumentenwet. De zorg voor rijksmonumenten is al jaren gedecentraliseerd naar de gemeenten. Binnen de gemeentegrenzen van Noordoostpolder staan 52 rijksmonumenten.

Hoofdcategorie	omschrijving	aantal
archeologische terreinen	Terpen, terreinen	7
boerderijen, molens en bedrijven	Boerderijen en gemalen	12
cultuur, gezondheid en wetenschap	Schoolgebouwen	3
handel, kantoor, opslag en transport	Kantoorgebouwen en ijsloperschuur	2
religieuze gebouwen	Kerk en grondslag van kerken	2
weg- en waterbouwkundige werken	Sluiswachtershuisje, schutsluis	6
woningen en woningbouwcomplex	Woonhuizen	20
TOTAAL		52

De objecten behorende bij het Buma gemaal vallen onder de categorie boerderijen, molens en bedrijven. Terwijl de objecten van het Smeenge gemaal tot de categorie weg- en waterbouwkundige werken behoort.

De rijksmonumenten zijn als volgt over de gemeente verdeeld:

- Emmeloord: 19
- Ens: 13
- Kraggenburg: 9
- Rutten: 5
- Nagele: 3
- Luttelgeest: 2
- Marknesse: 1

In de kernen Creil, Espel, Tollebeek en Bant zijn geen rijksmonumenten.

Rijksmonumenten gebouwd

Plaats	Adres	Rijksnr	Hoofdcategorie	Type
Emmeloord	Espelerweg 4	514748	Boerderij	molen
Emmeloord	Jasmijnstraat 9	514752	Handel	kantoor
Emmeloord	Acacialaan 11	514737	Woning	woonhuis
Emmeloord	Acacialaan 13	514738	Woning	woonhuis
Emmeloord	Acacialaan 5	514733	Woning	woonhuis
Emmeloord	Acacialaan 7	514735	Woning	woonhuis
Emmeloord	Acacialaan 9	514736	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 10	514744	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 11	514745	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 12	514746	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 2	514740	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 4	514741	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 6	514742	Woning	woonhuis
Emmeloord	Berkenlaan 8	514743	Woning	woonhuis
Emmeloord	Koningin Julianastraat 1	514764	Woning	woonhuis
Emmeloord	Koningin Julianastraat 13	514765	Woning	woonhuis
Emmeloord	Meidoornstraat 1	514760	Woning	woonhuis
Emmeloord	Meidoornstraat 13	514761	Woning	woonhuis
Emmeloord	Meidoornstraat 21	514762	Woning	woonhuis
Ens	Schokkerringweg 43	527057	Boerderij	boerderij
Ens	Schokkerringweg bij 43	527058	Boerderij	bijschuur
Ens	Middelbuurt 3	526159	Handel	ijsloper schuur
Ens	Palenweg bij 5	30728	Kerk	kerk
Ens	Schokland 3,	30727	Kerk	kerk
Ens	Vluchthavenpad 1	526154	Weg- en waterbouwk	Lichtwachters woning
Ens	Vluchthavenpad BY 1	526158	Weg- en waterbouw	Misthoorn huisje
Ens	Arnoldus van Bockholtstraat 1	514747	Woning	woonhuis
Kraggenburg	Kadoelerweg 14	514753	Boerderij	
Kraggenburg	Zwartemeerweg 46,	514758	Boerderij	
Kraggenburg	Zwartemeerweg bij 46	527061	Boerderij	Aardappel bewaarplaats
Kraggenburg	Kadoelerweg bij 1	514772	Gemaal	Gemaal (Smeenge)
Kraggenburg	Kadoelerweg bij 1,	514774	Weg- en waterbouw	Bedienings Gebouw Sluiswachter huisje
Kraggenburg	Kadoelerweg bij 1	514773	Weg- en waterbouw	Schutsluis
Kraggenburg	Kadoelerweg bij 1	514775	Weg- en waterbouw	Schottenbalk loods
Kraggenburg	Kadoelerweg 1a	514776	Woning	Dienstwoning
Kraggenburg	Zwartemeerweg 23	30726	Weg- en waterbouw	Oud Kraggenburg lichtwachters woning met toren

Marknesse	Oudeweg 23	514755	Woning	Woonbarak
Nagele	Ring 1	530934	Onderwijs en wetenschap	schoolgebouw
Nagele	Ring 11	530933	Onderwijs en wetenschap	schoolgebouw
Nagele	Ring 17	530932	Onderwijs en wetenschap	schoolgebouw
Rutten	Gemaalweg 25	514750	Weg- en waterbouw	Gemaal Buma
Rutten	Gemaalweg 25	527008	Weg- en waterbouw	Schutsluis Gemaal Buma
Rutten	Gemaalweg 25	527009	Weg- en waterbouw	Transformator gebouw Gemaal Buma
Rutten	Gemaalweg 25	527010	Weg- en waterbouw	Sluiswachters Huis Gemaal Buma
Rutten	Gemaalweg 25	527011	Weg- en waterbouw	Schottenbalk loods Gemaal Buma

Provinciaal monument

Flevoland kent geen provinciale monumenten. De provincie kan wel bijdragen in de kosten van instandhouding van specifieke categorieën (rijks)monumenten. De provincie Flevoland kent wel vier zogenaamde Provinciaal Archeologische en Aardkundige Kerngebieden (PARK'en) te weten: Rivierduingebied Swifterbant, Unesco-monument Schokland, Urk en omgeving en Omgeving Kuinderschans en Kuinderburchten. De provincie richt zich in PARK'en op de ontsluiting en integrale instandhouding van de archeologische waarden in samenhang met aardkundige en landschappelijke waarden.

Gemeentelijk monument

Gemeenten zijn sinds 1988 verplicht een gemeentelijke monumentenverordening op te stellen met een gemeentelijke monumentencommissie en de mogelijkheid gemeentelijke monumenten aan te wijzen.

De basis voor de huidige lijst met gemeentelijke monumenten is het Monumenten Inventarisatie Programma (1986-1995) en het daarop volgende Monumenten Selectie Programma (MSP). De lijst bestaat uit 41 beschermde objecten en complexen van objecten:

- boerderijen en boerderijcomplexen (11)
- kerken en complexen van kerken met pastorieën en bijgebouwen (10)
- landarbeiderswoningen (2)
- tuinbouwbedrijven (2)
- luchtwachterstoren
- Poldertoren
- woningen (14)

In de kernen Creil en Espel zijn geen objecten met een monumentale status. De diversiteit is beperkt.

Gemeentelijke monumenten 1949-1962

De gemeentelijke monumentenlijst is door de gemeenteraad vastgesteld op 27-09-1999.

Plaats	Adres	Categorie
Bant	Zuidwend 2	Kerk, Bantsilieek
Emmeloord	Bomenweg 22	Boerderij
Emmeloord	De Deel 25	Poldertoren
Emmeloord	Kampwal 1 Smeden 2a/b	Kerk
Emmeloord	Noordzijde 1	Kerk, klokketoren en pastorie
Ens	Kerkplein 1	Kerk, pastorie
Ens	Kerkplein 30	Kerk
Ens	Kerkplein 32	Kerk, bijgebouw
Ens	Kerkplein 10	woning
Ens	Kerkplein 12	Woning
Ens	Kerkplein 14	Woning
Ens	Kerkplein 16	Woning
Ens	Kerkplein 18	Woning
Ens	Kerkplein 2	Woning
Ens	Kerkplein 20	Woning
Ens	Kerkplein 22	Woning
Ens	Kerkplein 24	Woning
Ens	Kerkplein 26	Woning
Ens	Kerkplein 28	Woning
Ens	Kerkplein 4	Woning
Ens	Kerkplein 6	Woning
Ens	Kerkplein 8	Woning
Ens	Ramsweg 1-I	Luchtwachttore
Ens	Zoudenbalchstraat 2-4	Kerk en pastorie
Kraggenburg	Leemringweg 21-I en II	Boerderij, pachterswoning, schuren
Kraggenburg	Neushoornweg 11	Oostenrijkse woning
Kraggenburg	Zwartemeerweg 29a	Landarbeiderswoning
Kraggenburg	Zwartemeerweg 29b	Landarbeiderswoning
Luttelgeest	Kerkstraat 1	Kerk
Luttelgeest	Uiterdijkenweg 33	Boerderij
Marknesse	Baarloseweg 4-II	Tuinbouwbedrijf
Marknesse	Blokzijlerweg 1	Tuinbouwbedrijf
Marknesse	Blokzijlerweg 10	Oostenrijkse woning
Marknesse	G. Lokkenstraat 30	Kerk en pastorie
Nagele	Ring 15	Kerk en klokketoren
Rutten	Ruttenseweg 14-I	Boerderij, pachterswoning
Rutten	Lemsterweg 50	Boerderij
Tollebeek	Steenbankpad 13	Boerderij
Tollebeek	Steenbankpad 16	Boerderij
Tollebeek	Urkerweg 48-a	Boerderij

Beschermd stadsgezicht of beschermd dorpsgezicht

Beschermd stadsgezichten en dorpsgezichten zijn gebieden met beeldbepalende gebouwen met historische karakteristieken. Voor deze gebieden gelden aparte regels en ze vallen onder de Monumentenwet. Op dit moment is Werelderfgoed Schokland en omgeving in procedure voor beschermd dorpsgezicht.

Unesco World Heritage Site Schokland en omgeving

Eén gebied heeft een zeer bijzondere status. Het betreft het voormalige eiland Schokland en zijn omgeving, dat vanwege zijn symbolische waarde voor de Nederlandse geschiedenis en

het leven met water door de Unesco is opgenomen op de lijst van werelderfgoed-monumenten. De formele juridische status is dezelfde als voor de andere wettelijk beschermde (archeologische) monumenten. De wijze waarop het Werelderfgoed in stand wordt gehouden is vastgelegd in een managementplan. Voor het behoud en beheer van de archeologische waarden geldt wel een extra verantwoordelijkheid bij alle betrokkenen.

Archeologisch monument

Er zijn 7 terreinen met de wettelijke status van beschermd archeologisch monument, waarvan 5 op Schokland en 2 in het Kuinderbos. Deze terreinen worden beschermd door de Monumentenwet 1988.

Rijksmonumenten Archeologie

Monumentnr	Toponiem	Wat	Datering
1415	Kuinderburcht I, Luttelgeest	Kasteel, kasteelheuvel	Late Middeleeuwen
1416	Kuinderburcht II, kavel R77, Luttelgeest	Burcht van Kuinre II	Late Middeleeuwen Nieuwe tijd
1417	Zuidpunt van Schokland, Ens, kavel P111	Terp, kerk, dijk, nederzetting onbekend	Late Middeleeuwen Laat Paleolithicum tot Mesolithicum, Middeleeuwen tot Nieuwe tijd
1418	De Zuidert, kavel P110, Ens	Terp, kerk, dijk, nederzetting onbekend	Late Middeleeuwen Nieuwe tijd Laat Paleolithicum tot Mesolithicum, Middeleeuwen tot Nieuwe tijd
1419	Middelbuurt, kavel P109, Ens	Terp, kerk, dijk, nederzetting onbekend	Late Middeleeuwen Nieuwe tijd Laat Paleolithicum tot Mesolithicum, Middeleeuwen tot Nieuwe tijd
1420	Oud Emmeloord, Schokland, kavel P12	Terp, kerk, dijk, nederzetting onbekend, haven	Late Middeleeuwen Nieuwe tijd Laat Paleolithicum tot Mesolithicum, Middeleeuwen tot Nieuwe tijd
1421	Oud Emmeloorderweg, kavel P13 en 14, Ens	Terp, kerk, dijk, nederzetting onbekend, akker	Middeleeuwen, Midden Neolithicum, Laat Paleolithicum tot Mesolithicum, Bronstijd, Middeleeuwen tot Nieuwe tijd

Terrein van (hoge) archeologische waarde.

Van 47 locaties en gebieden is bekend dat deze archeologische waarden bevatten van provinciaal of gemeentelijk belang.

Groene monumenten

De inrichting van de Noordoostpolder is cultuurhistorisch belangrijk, en daarmee ook de inrichting van het groen. De erfsingels, de wegbeplanting en het groen om de dorpen (dorpsbossen) zijn groene landschappelijke karakteristieken die in vele studies en plannen als zodanig zijn benoemd. Ook de inrichting van de groenvoorziening in Nagele is 'bijzonder groen' te noemen. Mien Ruys ontwierp samen met Wim Boer de beplanting van het dorp en maakte een ontwerp van de begraafplaats.

In de gemeente Noordoostpolder staan geen monumentale bomen, want daaronder worden doorgaans bomen verstaan die ouder zijn dan 80 jaar en zo oud is het groen in Noordoostpolder nog niet.

Industrieel erfgoed

Het Waterloopbos is officieel voorgedragen als kanshebber voor de status Industrieel Erfgoed². Met die status kan een beroep worden gedaan op fondsen om de oude waterloopkundige modellen in het bos uit de periode 1959-1965 te behouden. In 2013 wordt duidelijk of het Waterloopbos ook definitief de status van Industrieel Erfgoed ontvangt.

Wederopbouwgebieden Noordoostpolder en Nagele

Het verhaal van Nederland tussen 1940 en 1965 is de periode van de wederopbouw. Het Rijk wil dit verhaal in 30 gebieden zichtbaar houden. De gemeente Noordoostpolder als geheel en het dorp Nagele zijn twee van de door het Rijk aangewezen wederopbouwgebieden. Beide geven een representatief overzicht van de stedenbouw en de ontwikkeling van het platteland. De RCE zal samen met de gemeente afspraken maken om de kwaliteiten van deze gebieden in stand te houden.

Geomorfologie: de ondergrond van de Noordoostpolder

Het oude landschap van de Noordoostpolder is gevormd in het pleistoceen, de geologische periode die werd gekenmerkt door opeenvolgende ijstijden en warmere perioden. Dit oude landschap heeft ook een belangrijke rol gespeeld in de keuze van de inrichting van de polder, vooral wat betreft de locatie van bossen, tuinders en de verdeling grote en kleine boeren.

Tijdens de voorlaatste ijstijd bereikte het landijs Nederland. Dat leidde onder meer tot stuwwallen en keileemeemafzettingen bij Urk, Schokland, de Voorst en Tollebeek. De laatste is na de inpoldering geëgaliseerd. Gedurende de warmere periode die volgde, deponeerden de rivieren een pakket van grof zand en grind: het zogenaamde fluviatiele laagterras.

Tijdens de laatste ijstijd (voor 10.000 voor Chr.) bestond het landschap van de NOP uit een toendra, waar de wind vrij spel had. Vanuit de droge rivierdalen werd in het gehele gebied fijn zand afgezet. Zo ontstond een dekzandplateau. Aan de rand van de polder, bij de grens met het oude land, is dit dekzand nog steeds aan het maaiveld terug te vinden. Ook stoven in deze periode vanuit de rivierdalen van de IJssel en de Vecht rivierduinen op die tot wel 20 meter boven oorspronkelijk maaiveld oprezen.

Vanaf ca. 10.000 voor Chr. vernat het stroomdal van de Overijsselse Vecht zich weer. Beekdalen snijden zich een weg in het dekzandplateau en wateren af in zuidwestelijke richting. In dit landschap doet de mens zijn intrede (Kwaliteitskaart Noordoostpolder Urk, p.19-20).

In het begin van deze periode was de huidige Noordoostpolder een zandlandschap met beekdalen en in het zuiden de Overijsselse Vecht en IJssel (bij Schokland). Een aantal hoge koppen stak boven de omgeving uit.

Vanaf ca. 5300 voor Chr. stijgt de zeespiegel en ontstaat een groot meer ten westen van het huidige Emmeloord, het Uniomeer. De Overijsselse Vecht verlegt zijn stroom naar de noordkant van Urk. In de lagere delen van het gebied ontwikkelt zich veen, maar een groot deel van het gebied was nog droog genoeg voor bewoning.

Vanaf ca. 2000 voor Chr. gaat de zeespiegelstijging sneller. Het brakke water van de zee dringt het gebied binnen. Er ontstaan verscheidene meren. Een aantal lagere koppen verdrinkt.

Vanaf het begin van onze jaartelling wordt het gebied steeds natter. Het veen kalft af tot enkele restanten bij Kuinre, het eiland Bant en natuurlijk de eilanden Urk en Schokland. Het gebied wordt een eilandenrijk.

---

² Bron: Natuurmonumenten

In de middeleeuwen, vanaf ca. 500 na Chr., waren Urk en Schokland naar alle waarschijnlijkheid met elkaar verbonden en via een veenbrug ook met het vaste land. Deze veengrond werd in de loop van de eeuwen daarna door het binnendringende water opgeruimd. De Zuiderzeefase is angebroken. De bewoners werpen terpen en dijken op tegen het wassende water. Uiteindelijk worden de eilandbewoners gedwongen om van de landbouw naar de visserij over te stappen. De Noordoostpolder wordt pas weer land met de drooglegging in 1942.

Hoofdstructuren

Het belangrijkste kenmerk van de Noordoostpolder is dat deze is ontworpen als eenheid, waarbij landschap, stedenbouw en architectuur onderdeel uitmaken van één integraal ontwerp. Naast een functionele agrarische onderlegger voor de polder speelde de maatschappelijke opvatting over het maken van een nieuw woongebied een rol. Aan het polderconcept voor de Noordoostpolder ligt de behoefte ten grondslag om een overzichtelijke wereld te maken, met een zekere beslotenheid en beschutting. De polder is concentrisch opgebouwd met Emmeloord als centrale plaats, omcirkeld door een ring van dorpen of fietsafstand. Daarbinnen een centrale open bedrijfsruimte. De dorpen hebben altijd een landschappelijke binnenruimte (dorpsweide of groene as) en een beschutting tegen de wind in de vorm van een groene wal, waarin de recreatieve voorzieningen zijn ingebed. Door deze groene wal loopt altijd een wandelroute rond het dorp. Ook het oorspronkelijke bedrijventerrein grensde meestal met een kant aan de groene wal. Daarnaast had elk bedrijventerrein een loswal aan de dorpsvaart. De loswallen aan de dorpsvaart zijn nog steeds bijzondere plekken. Buiten de dorpen zijn de boerderijen met hun erfsingels en landarbeidershuisjes kleine stippen in het ontwerp. Van bovenaf gezien vormen de strakke lijnen van wegen en watergangen een mathematisch mondriaanpatroon. Dit is het DNA van de Noordoostpolder.

Stedenbouwkundige beeldkenmerken

In de Noordoostpolder is de Delftse School architectuur beeldbepalend. Algemeen bestaat de opvatting dat enkel Nagele modernistisch is en de overige dorpen en Emmeloord een Delftse School signatuur hebben. Stedenbouwkundig zijn er ook modernistische invloeden te vinden in de andere kernen, de opzet van Kraggenburg bijvoorbeeld lijkt sterk op die van Nagele. Maar ook in de architectuur zijn er veel tussenvormen te vinden. In de Noordoostpolder ligt één stad: Emmeloord. Het definitieve ontwerp voor Emmeloord werd gemaakt door Pouderoyen in de periode 1942-1948.

Delftse school en 'Het Nieuwe Bouwen'

De Delftse School is een architectuurstroming waarvan de Delftse hoogleraar ir. Marinus Jan Granpré Molière de grondlegger was. Van ongeveer 1925 tot 1955 was deze, op de traditionele Hollandse architectuur gebaseerde stijl, op zijn hoogtepunt. Het behoud van de Nederlandse bouwtraditie was niet het enige doel van de Delftse School. Direct hiermee verbonden was een visie op de maatschappij. De hiërarchie in de samenleving kwam nadrukkelijk tot uiting in de gebouwen. Er was een groot verschil tussen de architectuur van woonhuizen en publieke gebouwen zoals kerken en gemeentehuizen. Woningen waren vaak informeel, sober en eenvoudig, gebaseerd op eenvoudige plattelandshuizen. Openbare gebouwen waren juist formeel, monumentaal en refereerden aan het classicisme, romaanse stijl of de Hollandse renaissance. De Delftse School was zowel een reactie op de Amsterdamse School, die als te decoratief werd gezien, als op het Functionalisme, of het Nieuwe Bouwen, waar de vorm een direct gevolg was van functie en constructie. Men zocht juist naar universele waarden en schoonheid door het gebruik van de 'juiste' verhoudingen, harmonie en licht. Ook niet openbare gebouwen dienden bescheiden te zijn en hun functie te tonen door de gekozen vorm.

Functionalisme, Modernisme of Het Nieuwe Bouwen

Het Functionalisme begint in de negentiende eeuw, met als pioniers de theoreticus Viollet-le-Duc en onder anderen de Amerikaanse architect Sullivan. Zij spreken het eerst over vorm, die door de functie wordt bepaald. Sullivan's leerling Frank Lloyd Wright verkorte deze zienswijze tot het gevleugelde 'Form follows function'. In het begin van de twintigste eeuw werd deze opvatting overgenomen door de architecten van de Moderne Beweging en in Nederland door de architecten van het Nieuwe Bouwen. Een gebouw werd alleen bepaald door de functie en techniek, decoraties waren uit den boze. Ook was het Nieuwe Bouwen een uiting van de moderniteit; nieuwe bouwtechnieken en materialen maakten het mogelijk nieuwe vormen te realiseren. Ontwerpen werden afgestemd op fabrieksmatige productiemethodes en rationele maatsystemen. Werden in het verleden de verschillende functies van een gevel van één enkel materiaal voorzien (bijvoorbeeld baksteen), nu werden deze functies gescheiden. Betonnen of stalen draagconstructies werden ingevuld met bandramen, gevelvullende elementen en grote puien. Traditionele pannendaken werden niet meer toegepast; daken waren vanaf nu plat.

Landschappelijke beeldkenmerken

Het landschap is onderverdeeld in twee typen: het oude land en het nieuwe land. Het oude land vinden we bij het voormalige eiland Urk, Oud-Kraggenburg en het vroegere havenhoofd van Kuinre. Het nieuwe land vinden we in de rest van de polder. Het ontwerp (en dus het landschap) van de Noordoostpolder is gebaseerd op functionaliteit en op een sterk ideaalbeeld van de optimale maatschappij, met het accent op landbouw. Daarnaast golden de fysieke omstandigheden (grondsoort e.d.) als basis voor de opbouw van het landschap. Hierdoor ontstond een landschap met de volgende belangrijke kenmerken:

- Eenheid en samenhang. Vanuit de functionaliteit kent het landschapontwerp van Noordoostpolder een sterke eenheid.
- Ringen, radialen en groene lijsten als vaste patronen in het landschap. De hoofdstructuur bestaat uit het assenkruis en een dubbele ring (bestaande uit de ring van de dorpen en de ring van de omliggende dijken). De overige wegen en vaarten zijn zoveel mogelijk recht en functioneel aangelegd met een vast principe voor de wegbeplanting. Ook de kavelstructuur is recht en kent vaste maten.
- Groene kamerstructuur. De bebouwing is ingepakt in (singel)beplantingen. Rond de kernen liggen dorpsbossen en rond de erven en arbeiderswoningen (erf)singels. De fruitteeltbedrijven zijn ingepakt met een (elzen)haag.
- Openheid/geslotenheid en vlakheid. In de buitenste rand van de Noordoostpolder, tussen de dorpenring en de dijkenring, is meer verdichting voorzien dan in het open middengebied. Vooral door de grote bossen (het Kuinderbos, Voorsterbos en Urkerbos) en beplanting langs de randen van de kavels aan de Noordwestzijde van de polder.

Groenstructuur

De groene inrichting reageert op de ondergrond. Door de wijze van ontginning vanuit de polderranden, de bodemkundige verschillen langs de randen en verschillen in dichtheid van agrarische bebouwing onderscheiden de polderranden zich van het middengebied. De groenstructuur is over het algemeen vrij sober en wordt gekenmerkt door de lange lijnen van beplantingen langs de meeste wegen (singels, laanbomen) en de bossen rondom de dorpen en langs de polderranden. Er mocht van de laanbeplanting niet te veel schaduwwerking uitgaan vanwege het agrarisch gebruik. De noord-zuid wegen werden daarom wel aan twee zijden beplant, de oost-west wegen alleen aan de zuidkant. Daardoor is het beplantingspatroon een uniformerende factor in het polderlandschap geworden.

Bebouwingspatronen

Van de dorpen in de Noordoostpolder zijn Marknesse, Ens, Luttelgeest, Bant, Creil, Espel en Tollebeek ontworpen als een 'nederzetting rond een centrale ruimte': meestal een min of meer langgerekte brink waarlangs winkels, woningen, openbare gebouwen en altijd 3

kerken staan. Die brink is een ruim opgezet grasgazon omzoomd door bomen en met lage, aaneengesloten bebouwing.

Verder staan in de Noordoostpolder twee dorpsweidenederzettingen: Kraggenburg en Nagele. Het centrum van Kraggenburg en Nagele bestaat uit een grote groene weide, waarin de scholen, kerken en ander openbare gebouwen vrij in de ruimte staan.

In de Noordoostpolder is slechts één kruispuntederzetting gebouwd, namelijk Rutten. De kern van het dorp wordt gevormd door de kruising van de wegen Lemmer-Creil en een oost-west lopende polderweg.

Qua bebouwing lijken de polderdorpen op elkaar. Er is veel baksteen toegepast in laagbouw met zadeldaken. Alleen de kerken springen er uit.

De bebouwing in het buitengebied bestaat uit boerderijen, tuinders- en arbeiderswoningen. De boerderijen liggen vaak in kluitjes van 2,3 of 4 bij elkaar met de voorgevels naar de weg en soms met een rijtje arbeiderswoningen erbij. De erfbepanting speelt hier in het beeld een belangrijke rol. Achter het bijbehorende land ligt een vaart of tocht. Van oorsprong waren er bedrijven van 48 ha, 24 ha, 12 ha of 6 ha.

Binnen de bakstenen boerderijen is een aantal typen te onderscheiden:

- De Zeeuwse boerderijen hebben het bedrijfsgedeelte en de woning onder één kap, grote deeldeuren in de zijgevel en al dan niet wolfseinden aan kopgevel en schuur. Het type is vooral toegepast voor kleinere bedrijven.
- De Wieringermeer boerderij heeft een hoge schuur met een kleiner laag woonblokje asymmetrisch ervoor geplaatst en deeldeuren in de voorgevel van de schuur naast het huis. Het type is alleen toegepast voor grote bedrijven.
- De proefboerderijen hebben de verschijningsvorm van montagebouwboerderijen, maar zijn gebouwd in baksteen.
- Vlak na de 2^e Wereldoorlog was het gebrek aan bouw materiaal zo nijpend dat gekeken werd naar andere materialen dan baksteen. Daarom werd gekozen voor een montagebouwsysteem van schokbetonelementen voor de schuren. Bij deze montagebouw boerderijen werden de woonhuizen wel in baksteen gebouwd. Woonhuis en schuur staan los van elkaar en kunnen onafhankelijk van elkaar op de zon worden georiënteerd. Vooral deze boerderijen zijn kenmerkend geworden voor de Noordoostpolder.
- Nog één woningtype kenmerkt de Noordoostpolder op een speciale manier. De Oostenrijkse Noodwoning is op diverse plekken in de polder toegepast, in dorpsranden maar ook als woning op een erf met montageschuur. Deze laatste combinatie van Montageschuur en Oostenrijkse Noodwoning geeft het erf een bijzondere aanblik van twee typisch naoorlogse vormen van systeembouwarchitectuur.
- Tuinderswoningen zijn alleen in het oostelijk deel van de polder te vinden. Het betreft woonhuizen met opslaggebouwen.
- Landarbeiderswoningen verrezen alleen bij de grote boerderijen. Vaak gaat het om woningen in rijtjes van vier, met forse voortuinen.

Nagele

Nagele onderscheidt zich van de andere dorpen door de platte daken en strakke vormgeving. Een aantal Nederlandse architecten, een groep die bekend is geworden onder de naam 'De 8' zijn de scheppers van Nagele. O.a. Gerrit Rietveld en Aldo van Eyk behoorden tot deze groep. De 8 waren vertegenwoordigers van de stroming 'Het nieuwe bouwen'. Als uitgangspunt zijn consequente rechte lijnen en vlakken gehanteerd.

Bouwsteen 3 Achtergrondinformatie Wet- en regelgeving

3.1 Landelijk beleid en wetgeving

WAMZ

Volgens de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (2006) moet de raad bij de vaststelling van een bestemmingsplan rekening houden met aanwezige dan wel te verwachten archeologische monumenten. Daartoe wordt in het bestemmingsplan een gemeentelijke archeologische waardenkaart opgenomen.

In 2007 is de Archeologische basis- en beleidsadvieskaart vastgesteld door de raad. De provincie Flevoland en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed zijn nauw betrokken bij het tot stand komen van de kaart, en hebben ingestemd met het eindresultaat.

Belvédère

Het (rijks) programma Belvédère liep van 1999 tot en met 2009. Uitgangspunt van dit programma was, dat cultuurhistorie vaak kwaliteit en betekenis kan toevoegen aan ruimtelijke ontwikkelingen. Dit stimulerings- en innovatieprogramma was een initiatief van de vier ministeries OCW, VROM, LNV en V&W. Het programma heeft uiteindelijk zijn vertaling gekregen in de Rijksnota 'Ruimte met Karakter, sturen op de kwaliteit van het cultuurlandschap', de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Modernisering Monumentenzorg en de Visie Erfgoed en Ruimte.

Modernisering monumentenzorg (MoMo)

De Modernisering Monumentenzorg (2008-2011) is een uitwerking van de Wet op de Ruimtelijke Ordening van 1 juli 2008. Voortaan wil het Rijk dat gemeenten en provincies in hun ruimtelijke ordening rekening houden met cultureel erfgoed.

De 3 hoofdpunten waarop de monumentenzorg wordt gemoderniseerd staan beschreven in de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (september 2009):

1. Nieuwe bestemmingen voor oude gebouwen.
Leegstaande monumenten moeten meer worden hergebruikt. Dit voorkomt leegstand en verval en behoudt monumenten voor de toekomst. De Rijksoverheid stimuleert herbestemming met een subsidieregeling. Het gaat voortaan niet alleen om het conserveren, maar vooral om het vinden van nieuwe functies voor cultureel erfgoed.
2. Eenvoudige regelgeving voor eigenaren monumenten.
Het moet voor eigenaren gemakkelijker worden om een monument te onderhouden. Het is niet langer nodig om een aparte monumentenvergunning aan te vragen voor verbouwing, restauratie of sloop van een monument. Een omgevingsvergunning volstaat. De gemeente behandelt de aanvraag. In sommige gevallen adviseert de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de gemeente. Bijvoorbeeld als het om een grote ingreep gaat als sloop of herbestemming of het plaatsen van een grootschalige aan- of uitbouw. Alleen voor veranderingen aan een archeologisch rijksmonument is nog wel een monumentenvergunning nodig.
3. Cultuurhistorie onderdeel van ruimtelijke plannen.
In de monumentenzorg moet niet alleen oog zijn voor het monument zelf, maar ook voor de omgeving ervan: het zogenaamde gebiedsgerichte erfgoedbeleid. Sinds 1 januari 2012 moeten gemeenten in hun bestemmingsplannen aangeven welke cultuurhistorische waarden er in hun gemeente aanwezig zijn en hoe ze deze willen beschermen. Hierdoor kunnen burgers en belanghebbenden in een vroeg stadium aangeven of er cultureel erfgoed is dat bescherming verdient. Dit hoeft niet te wachten totdat iemand een vergunningaanvraag doet voor het gebied.

Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten (BRIM; 2006)

Doel van het besluit: in stand houden, versterken en stimuleren van rijksmonumenten door het verlenen van subsidie voor onderhoud en voor werkzaamheden die noodzakelijk zijn voor het herstel van het monument.

Woonhuseigenaren komen in aanmerking voor een lening. Eigenaren van een gebouw dat geen woonhuis is, komen in aanmerking voor subsidie. De subsidie is bedoeld voor rijksmonumenten en hun monumentale interieurs. Archeologische rijksmonumenten en groene rijksmonumenten zoals parken en tuinen komen sinds 2011 ook in aanmerking voor BRIM-subsidie. De subsidie bedraagt 30-65% van de subsidiabele kosten, met een bepaald maximumbedrag.

Visie Erfgoed en Ruimte en de Rijksnota 'Ruimte met Karakter, sturen op de kwaliteit van het cultuurlandschap' 2008.

In de Visie zijn 30 'Wederopbouwgebieden' benoemd, die van nationaal cultuurhistorisch belang zijn, waaronder de Noordoostpolder en Nagele. De gebieden zijn beoordeeld op onder andere de kwaliteit van het oorspronkelijke plan, de toenmalige ontwerpprincipes, de huidige stedenbouwkundige gaafheid en zeldzaamheid, de voorbeeldfunctie van ontwerp en uitvoering, het (inter)nationale belang en hun huidige cultuurhistorische waarde. Volgens de visie is de Noordoostpolder van nationale betekenis vanwege de volgende kenmerken:

- grootschalige droogmakerij met verspreide, rationeel geordende agrarische bebouwing en erven
- ring van dorpen rond de hoofdkern Emmeloord
- functioneel patroon van wegen en waterwegen met bijbehorende beplantingsprofielen

Om de kernkwaliteiten van de wederopbouwgebieden te versterken, zal het Rijk met de gemeenten afspraken maken over ontwikkeling en planologische bescherming van deze gebieden en hen waar nodig ondersteunen. Deze opgave wordt in onze structuurvisie opgepakt.

Monumentenwacht

Het Rijk geeft alleen subsidie als er een rapport van de Monumentenwacht aan ten grondslag ligt. De Stichting Monumentenwacht Nederland is in 1973 opgericht, als een onafhankelijke adviesorganisatie die periodiek de staat van gebouwen kan inspecteren en kleine reparaties kan verrichten. Een eigenaar van een monument, of van een beeldbepalend of beeldondersteunend gebouw kan een abonnement afsluiten op de diensten van de Monumentenwacht. Voor Overijssel en Flevoland is één gezamenlijke Monumentenwacht. Daarnaast is er een Archeologische Monumentenwacht die het gehele land bestrijkt. Rijk en provincies subsidiëren gezamenlijk bijna de helft van de exploitatiekosten van de Monumentenwacht, andere kosten worden gedekt door de abonnement- en inspectiekosten voor eigenaren.

Noordoostpolder maakt gebruik van de monumentenwacht als onderdeel van ons onderhoudsbeleid. Daarnaast doet de monumentenwacht periodieke inspecties.

Eigenaren van rijksmonumenten kunnen de kosten van onderzoek gesubsidieerd krijgen.

3.2 Provinciaal beleid

De taken van provincie in het erfgoedveld is dephouder en bevoegd gezag bij ontgrondingen daarnaast heeft de provincie wettelijke advies en uitvoeringstaken op grond van Wro, Monumentenwet en sinds kort ook de Wet Revitalisering Generiek Toezicht (dat betekent dat zij een aantal taken van VROM inspectie en erfgoedinspectie krijgen).

Omgevingsplan provincie Flevoland 2006-2015

Het Omgevingsplan is een bundeling van het Streekplan, het Milieubeleidsplan, het Waterhuishoudingsplan en het Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan. Het vormt de schakel tussen het rijksbeleid en het concrete beleid op gemeentelijk niveau. In het streekplan wordt de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van de provincie aangegeven.

De provincie wil landschappelijke structuren en beeldbepalende objecten uit de ontstaans- en inrichtingsgeschiedenis van Flevoland behouden, versterken en ontwikkelen. Gemeenten worden ondersteund bij het zoeken naar nieuwe functies voor beeldbepalende gebouwen, gemeentelijke en rijksmonumenten.

Doelen:

- Herkenbaar houden van de ontwikkelingsgeschiedenis van de provincie;
- Benutten van cultuurhistorie als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen en als kernkwaliteit voor sociaaleconomische impulsen (cultuurtoerisme);
- Stimuleren van behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische waarden als onderdeel van ruimtelijke kwaliteit en identiteitsgevoel bij inwoners.

De regels voor PARk-gebieden zijn opgenomen in de Verordening voor de Fysieke Leefomgeving. Ontgrondingen worden dus getoetst op basis van deze VFL.

Provinciale cultuurnota 'Op de maat van Flevoland' voor de periode 2009-2012.

Het kunst en cultuurbeleid van de provincie is vastgelegd in de cultuurnota 'Op de maat van Flevoland'. In deze cultuurnota staan dezelfde doelen als in het omgevingsplan. Op 12 december 2012 hebben Provinciale Staten het nieuw cultuurbeleid vastgesteld: Cultuur op koers in Flevoland, cultuurnota 2013-2016

(<http://www.flevoland.nl/producten-en-diensten/cultuurnota/Cultuurnota-2013-2016.pdf>). Hierin staat onder andere dat de Archeologie Nota (en beleidsregel), die verouderd is, in 2013 wordt aangepast en ook het provinciaal monumentenbeleid.

Subsidieverordening monumenten en cultuurhistorie provincie Flevoland

Doel van de subsidieverordening: in stand houden, versterken en stimuleren van de Flevolandse monumenten door het verlenen van subsidie. De hoogte van de subsidie hangt af van de status van het monument (rijksmonument, andere monumenten) en van de aard van de werkzaamheden (restauratie, onderhoud). In de toelichting op de begrippen wordt het begrip monument breed opgevat: niet alleen bouwwerken, maar ook landschappelijke elementen als bijvoorbeeld dijken, kerkpaden en voetpaden vallen hier onder. De aanvraag wordt getoetst aan de volgende waarden: Cultuurhistorische of Architectuurhistorische waarden, historisch-ruimtelijke waarden, gaafheid/herkenbaarheid, zeldzaamheid en lonendheid/ restauratiewaardigheid.

Op 8 november 2011 besloten Provinciale Staten dat behoud en bescherming van Flevolands erfgoed voorop staat in het provinciale monumentenbeleid. In de voorwaarden om in aanmerking te komen voor provinciale (co)financiering van restauratie- en onderhoud aan Rijks- en gemeentelijke monumenten staat onder meer, dat de provincie evenveel bijdraagt als de gemeente Noordoostpolder. Er geldt een maximale subsidie van € 20.000 per restauratie- of onderhoudsproject.

Nota Archeologiebeleid provincie Flevoland 2001

De bodem in Flevoland is door de nog maar recente inpoldering grotendeels ongeschonden. Daar komt bij dat de conserveringscondities van de bodem zo goed zijn, dat zelfs voorwerpen van hout, textiel en bot de tand des tijd hebben overleefd. Dat maakt het gebied archeologisch gezien zeer bijzonder.

De doelstellingen van het provinciaal archeologiebeleid zijn:

- zorgen voor een goede archeologische monumentenzorg in Flevoland
- het bevorderen van publiekbereik door ontsluiting en participatie
- het tegengaan van sluipende degradatie van het bodemarchief, door bijvoorbeeld verdroging.

De provincie Flevoland kent vier Provinciaal Archeologische en Aardkundige Kerngebieden (PARk'en): Rivierduingebied Swifterbant, Unesco-monument Schokland, Urk en omgeving en Omgeving Kuinderschans en Kuinderburchten. De provincie richt zich in PARk'en op de

ontsluiting en instandhouding van de archeologische waarden in samenhang met aardkundige en landschappelijke waarden. Ontgrondingen dieper dan 30 cm –mv zijn in Park gebieden vergunningplichtig. Dat geldt niet voor activiteiten in het kader van agrarisch gebruik van de bodem.

Steunpunt Archeologie, Nieuwland Erfgoed Centrum en Het Oversticht

Provincie is verantwoordelijk voor het onderhouden van het steunpunt om gemeenten te ondersteunen bij uitvoeren van hun archeologie en monumentenbeleid. Het steunpunt archeologie en jonge monumenten voert deze ondersteuning uit.

Het steunpunt adviseert bij bestemmingsplanwijzigingen en beoordeelt subsidie aanvragen. Het steunpunt in Flevoland kent geen zogenaamd Bouwplanoverleg. Vanwege het geringe aantal rijksmonumenten in deze regio zou hieraan geen behoefte zijn. De gemeente Noordoostpolder heeft wel meerdere rijksmonumenten. Wij zijn voor de monumentenadvisering aangesloten bij de provinciale monumentencommissie in Overijssel, en kunnen daarom gebruik maken van het Bouwplanoverleg van het steunpunt in Overijssel bij Het Oversticht.

3.3 Bestaande lokale wet- en regelgeving

In het Collegeprogramma 2010-2014 'Samen kiezen voor de Noordoostpolder' zijn concrete actiepunten geformuleerd over erfgoed. Zo wil de gemeente het Unesco Werelderfgoed Schokland verder op de kaart zetten via beheer, het verder vormgeven van recreatie/toerisme en het beleid ten aanzien van Museum Schokland. In de integrale recreatievisie (2011) heeft de uitbouw van de recreatiezone Schokland-Nagele-Urk een plek gekregen.

In de cultuurnota '50 meter beneden NOP' staat dat Nagele aan een opknapbeurt toe is. Met het dorp vindt een discussie plaats over de wijze waarop dit zou kunnen en of de karakteristieke laagbouw met platte daken gehandhaafd moet worden. De gemeente acht het vanuit het oogpunt van cultuur én het uitdragen van de bijzondere architectuur in Nagele wenselijk dat Museum Nagele behouden blijft. Over de uiteindelijke vorm en locatie moet nog worden beslist. Op dit moment ontvangt Museum Nagele geen subsidie. Wel wordt af en toe een incidentele subsidie verleend.

Kwaliteitskaart Noordoostpolder

Het resultaat van het Belvédèreproject 'Kwaliteitskaart Noordoostpolder-Urk' (2003) is neergelegd in de 'Cultuurhistorische Atlas van Flevoland (2002), gemeente Noordoostpolder'. Hierin zijn door middel van een zeer uitvoerig onderzoek de belangrijkste karaktertrekken van de gemeente Noordoostpolder benoemd op het gebied van ondergrond, archeologie, landschap, inrichting en stedenbouw. Dit rapport is de inhoudelijke basis van Bouwsteen 1 en 2 en tevens het vertrekpunt geweest voor de landschapsvisie en de structuurvisie van de gemeente.

Ruimtelijke Structuurvisie

In de ruimtelijke structuurvisie van Noordoostpolder (gereed 2013) speelt de cultuurhistorie een grote rol. Uitgangspunt van de structuurvisie is onder meer dat de essenties van het unieke ontwerp van de polder bij de ontwikkelingen gerespecteerd worden. Als inspiratie daarvoor stelde Feddes Olthof Landschapsarchitecten een landschapsvisie op; '*landschap van rust en regelmaat*'. Daarin zijn cultuurhistorische landschappelijke waarden geïnventariseerd en streefbeelden geformuleerd. Deze dienen als basis voor beleid met betrekking tot het landschap in de structuurvisie. De uitgangspunten van de Ruimtelijke Structuurvisie vinden vervolgens hun vertaling in het bestemmingsplan buitengebied.

DNA van de polderdorpen

Samen met Mercatus heeft de gemeente de familiekenmerken van de dorpen in de Noordoostpolder in kaart gebracht. Dit gebeurt ook voor de wijken van Emmeloord. Het onderzoek levert bijdrage aan de bewustwording van de ontworpen en aanwezige waarden, maar maakt ook de aanwezige en toekomstige knelpunten en/of opgaven

inzichtelijk. Daarnaast biedt dit onderzoek inspiratie om met respect voor de bestaande waarden de gebieden te blijven ontwikkelen en nieuwe kwaliteiten toe te voegen. Voor meer informatie wordt verwezen naar de website www.polderdorpen.nl.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De Wabo regelt de omgevingsvergunning voor het realiseren van een fysiek project. De meest bekende daarvan zijn:

- bouwen;
- aanleggen;
- slopen;
- monumenten;
- milieu;
- kappen.

Voor erfgoed betekent dit bijvoorbeeld dat de monumentenvergunning volledig integreert met de omgevingsvergunning. Dat geldt ook voor de instandhoudingvergunning van archeologische terreinen. Zolang gemeentelijke bestemmingsplannen nog niet 'Malta-proof' zijn, kan zo in de omgevingsvergunning bescherming aan archeologische waarden worden geboden bij de realisatie van een fysiek project. Het inhoudelijke toetsingskader van de omgevingsvergunning betreffende de gemeentelijke monumenten is in de erfgoedverordening bepaald.

Met ingang van 1 januari 2012 is geen vergunning meer nodig voor onderhoud aan een rijksmonument of voor bouwen in een rijks-, provinciaal of gemeentelijk monument. En dat geldt ook voor inpandig veranderingen en bouwen op achtererven bij beschermde stads- en dorpsgezichten.

Monumentencommissie en monumentenverordening

Het Werkplan MSP Noordoostpolder vormt de basis voor een gemeentelijk monumentenbeleid. Dit betekent niet dat we geen beleid hebben. Het is alleen vertaald in diverse andere verordeningen en ruimtelijke plannen.

De monumentenverordening Noordoostpolder is vastgesteld op 27 augustus 1996 en aangepast aan de Wabo in 2010. Daarnaast is er een subsidieverordening restauratie en onderhoud van monumenten Noordoostpolder (1 december 2010).

Het doel van de monumentenverordening is het beschermen van monumenten door aanwijzing tot beschermd pand/ object en door het instellen van een vergunningsstelsel bij wijzigingen aan deze beschermde panden/ objecten.

Er is een begin gemaakt met decentralisatie van bevoegdheden op het gebied van archeologie en monumentenzorg. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) brengt alleen nog verplicht advies uit over reconstructie, sloop en herbestemming of grootschalige aanbouw van een Rijks monument. De adviesplicht van de provincie is omgezet naar een adviesbevoegdheid. Door de gewijzigde Monumentenwet komt het zwaartepunt direct bij de gemeentelijke (welstand- en) monumentencommissie te liggen. Gemeenten moeten sinds 2009 een onafhankelijke monumentencommissie hebben aangesteld. Daarin zitten deskundigen als een architectuurhistoricus, een landschapsarchitect en een bouwtechnisch adviseur. De taken van de monumentencommissie strekken zich uit over de monumentenverordening, de Monumentenwet 1988 en de Wabo. Daarnaast beoordeelt de monumentencommissie alle wijzigingen, restauratie en onderhoudswerkzaamheden aan beschermde panden. Overigens kan de monumentencommissie worden gecombineerd met een welstandscommissie.

De organisatie van de monumenten- en welstandscommissie worden in Noordoostpolder beide gefaciliteerd door Het Oversticht. De samenstelling, werkwijze en verantwoordelijkheden van de welstandscommissie worden door de raad vastgesteld en vastgelegd in de bouwverordening.

Welstandscommissie en Welstandsnota

De gemeente beschikt sinds 2010 over een Welstandsnota. Doel van deze nota is onder meer om de ruimtelijke kwaliteit van ons erfgoed te beschermen door omgevingsvergunningen te toetsen aan eisen van welstand. De welstandsnota toetst bouwplannen om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen. In de praktijk gaat het daarbij om zaken als de situering in relatie tot de omgeving, de vorm en verhoudingen van het bouwwerk en het toepassen van materialen en kleuren.

Gebieden waar welstand geldt zijn:

- De kern en beeldbepalende gebieden van Emmeloord;
- De dorpskernen en beeldbepalende gebieden van Marknesse, Ens, Luttelgeest, Bant, Creil, Espel, Tollebeek, Kraggenburg en Rutten;
- Nagele en Schokland in zijn geheel;
- Het landelijk gebied.

De overige gebieden in de gemeente Noordoostpolder zijn volledig welstandsvrij. Deze gebieden bestaan voor het merendeel uit woonwijken van na de 50-er jaren van de vorige eeuw en bedrijventerreinen.

Voor monumenten gelden altijd welstandscriteria, ook in een welstandsvrij gebied. Voor de meeste monumenten is een beschrijving en een waardering gemaakt. Deze beschrijvingen dienen als basis voor de beoordeling door de welstandscommissie.

Archeologiebeleid

In 2007 is de Archeologische basis- en beleidsadvieskaart vastgesteld door de raad. Deze kaart is onder andere gebaseerd op:

- archeologische waarnemingen (landelijk informatiesysteem ARCHIS);
- de geactualiseerde Archeologische Monumentenkaart (AMK) van Flevoland;
- de nieuwe Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW);
- de archeologische behoudskansenkaart/degradatiekaart van Flevoland;
- de bodemopbouw en bodemintactheidkaarten van Flevoland
- de archeologische de kwantitatieve en kwalitatieve wateropgavekaart
- ruimtelijke plankaarten (gemeentelijk en provinciaal).

De kaart vertegenwoordigt het archeologisch beleid van de gemeente Noordoostpolder en wordt gebruikt bij het opstellen van bestemmingsplannen en de erfgoedverordening.

Groenbeleid

De gemeente Noordoostpolder heeft in haar *Groenbeleidsplan 2010-2014* (vastgesteld op 7 oktober 2010) uitgesproken dat zij de cultuurhistorische functie van het groen wil beschermen. Vooral door:

- behoud en herstel van de erfsingels;
- behoud en herstel van de (dorps)bossen;
- Behoud en herstel van de wegbeplantingen en de brinkachtige groene ruimtes in de dorpen;
- behoud van bijzondere bomen; bomen die in de toekomst monumentaal kunnen worden.

Om dit uit te voeren, geldt een kapvergunningenstelsel voor erfsingels en wegbeplanting buiten de bebouwde kom (*Bomenverordening Noordoostpolder 2005*). Daarnaast draagt de gemeente bij aan een subsidieregeling voor de erfsingels, met gratis adviesmogelijkheid (via Landschapsbeheer Flevoland). Voor het zorgvuldig omgaan met bomen die in de toekomst monumentaal kunnen worden, zijn criteria geformuleerd in de Beleidsregel gemeentelijke bomen.

Subsidieregelingen

De gemeente Noordoostpolder kent twee subsidieregelingen voor erfgoed. De eerste is de Subsidieregeling restauratie en onderhoud van monumenten. De tweede betreft de subsidieregeling voor groot onderhoud van kerktorens, ook wel het Torenfonds genoemd.

De Subsidieregeling restauratie en onderhoud van monumenten is bedoeld voor restauratie en onderhoud van rijks- of gemeentelijke monumenten. Het jaarlijkse budget bedraagt € 26.619, -. De hoogte van een toegekende de subsidie bedraagt 30% van de goedgekeurde kosten.

De Subsidieregeling onderhoud kerktorens is bedoeld om bij te dragen in het groot onderhoud van kerktorens en daarin aanwezige uurwerken in de NOP. Een subsidie bedraagt 50% van de kosten, en kan maximaal EUR 25.000,00 (inclusief BTW bedragen).

Bouwsteen 4 Literatuur, bronnen en archieven

Bronnen

Feddes/Olthof landschapsarchitecten, 2012. *Landschapsvisie Noordoostpolder. Landschap van rust en regelmaat*. Utrecht.

Gemeente Noordoostpolder, 2010. Groenbeleidsplan 2010-2014, Groen op niveau.

Vastgesteld door de gemeenteraad op 7 oktober 2010, Emmeloord.

Gemeente Noordoostpolder / Het Oversticht, 2010. *De Noordoostpolder-dorpen. DNA van een dorp als bouwsteen voor de toekomst*. Emmeloord/Zwolle.

Geurts, A.J., 1997. *De Groene IJsselmeerpolders, Inrichting van het landschap in Wieringermeer, Noordoostpolder, Oostelijk en Zuidelijk Flevoland*. Lelystad.

H+N+S en Beek & Kooiman, 2003. *Kwaliteitskaart Noordoostpolder Urk*. Utrecht.

KAW Architecten en adviseurs, 2011. *Woonvisie Noordoostpolder. Contourennota*. Groningen.

KAW Architecten en adviseurs, 2012. *Dorpsvisie Nagele*. Groningen.

Ministerie van OC&W, 2006. *Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten*. Den Haag.

Ministerie van OC&W, 2009. *Beleidsbrief MoMo, Modernisering Monumentenzorg*. Den Haag

Ministerie van OC&W, 2008. *Rijksnota 'Ruimte met Karakter, sturen op de kwaliteit van het cultuurlandschap'*. Den Haag.

Ministerie van OC&W, 2011. *Rijksvisie Erfgoed en Ruimte 'Kiezen voor Karakter'*. Den Haag.

Ministerie van OC&W, 2011. *Monitor Erfgoedinspectie 2011-2012 Monumenten en Archeologie Gemeente Noordoostpolder*. Den Haag.

Ministeries van VROM, LNV, VenW en EZ, 2006. *Nota Ruimte, ruimte voor ontwikkeling*. Den Haag.

Provincie Flevoland, 2001. *Nota Archeologiebeleid provincie Flevoland*. Lelystad.

Provincie Flevoland, 2006. *Omgevingsplan Flevoland*. Lelystad.

Quadflieg, B. & R. Schrijvers, J. van den Berg, W.A.M. Hessing, W. Gotjé (Aquasense), 2007. *Archeologische Basis- en Beleidsadvieskaart voor het grondgebied van Noordoostpolder*. Vestigia, Amersfoort.

Verhage, A., 2005. *Kenmerken van het nieuwe land en de betekenis voor de inrichting, identiteit van de openbare ruimte*. Utrecht.

VNG, RCE en Federatie Welstand, 2009. *Handreiking Gemeentelijke Monumentencommissies*. Amersfoort.

Gesprekken met erfgoedorganisatie

Gesprekken met dorpsbelangen

Presentatie vorderingen op twee informatiemiddagen, 28 februari en 2 oktober 2012

Actoren in de erfgoedsector

Gemeente Noordoostpolder

Hans Cnossen, aanspreekpunt monumenten

Marcella Marinelli, aanspreekpunt Werelderfgoed Schokland en omgeving

Dirk van der Meer, aanspreekpunt vergunningen

Martin Ribbink, aanspreekpunt welstand

Cluster Ruimtelijke Ontwikkeling, aanspreekpunt archeologie

Tel. 0527-633911

Provincie Flevoland

De taken van provincie in het erfgoedveld is deponhouder en bevoegd gezag bij ontgrondingen daarnaast heeft de provincie wettelijke advies en uitvoeringstaken op

grond van Wro, Monumentenwet en sinds kort ook de Wet Revitalisering Generiek Toezicht.

Voor archeologie en gebouwd erfgoed kunt u contact opnemen met de afdeling Economie en Samenleving.

Tel. secretariaat 0320-265527

Voor Landschap kunt u contact opnemen met de afdeling Ruimte en Mobiliteit.

Tel. secretariaat 0320-265510

Vergunningverlening ligt bij andere organisatie: Omgevingsdienst Flevoland en Gooi- en Vechtstreek. Zij toetsen vergunningaanvragen voor ontgrondingen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Mark Stafleu, afdelingshoofd

Peter Timmer, wederopbouw Noordoostpolder en Nagele en algemeen aanspreekpunt voor gemeente Noordoostpolder

Guido Mauro, Werelderfgoed Schokland, archeologie en cultuurlandschap

Eva Wijdeveld, aanwijzingstraject monumenten en architectuurhistorie

Els Romeijn, archeologie

Iepie Roorda, archeologie

Eva Wijdeveld, architectuurhistorie

Nanette de Jong, bouwkunde

Contactgegevens

Postbus 1600

388 BP Amersfoort

Tel. 033-4217421

Monumentencommissie

Dirk Baalman, voorzitter

Greet Bierema, landschapsarchitect

Johan Teunis, bouwtechnisch adviseur

Gesien van Altena, secretaris (architectuurhistoricus)

Contactgegevens

Het Oversticht

Aan de Stadsmuur 79-83

Postbus 531

8000 AM ZWOLLE

Tel. 038-4254570

Welstandscommissie

Herman Dekkers (voorzitter)

Contactgegevens

Het Oversticht

Aan de Stadsmuur 79-83

Postbus 531

8000 AM ZWOLLE

Tel. 038-4254570

Nieuwland Erfgoed Centrum

Hier is het Steunpunt Archeologie en jonge Monumenten gevestigd.

Ga voor meer informatie naar de website www.samflevoland.nl.

Achtergrondinformatie en archieven

Kijk eens op:

www.ansichtkaartenvandezeebodem.nl
<http://www.flevolandsgeheugen.nl/>

Waar ligt wat?

Op de website www.flevolandergoed.nl zijn bijna alle belangrijke gebouwde monumenten van Flevoland op te zoeken.

Nieuwland Erfgoed Centrum

Nieuw Land houdt zich bezig met het beheer en toegankelijk maken van collecties die voor Flevoland van grote cultuurhistorische waarde zijn. De geschiedenis van het Zuiderzeeproject staat centraal maar ook de Scheepsarcheologie en Swifterbantcultuur zijn thema's die bij Nieuw Land goed gedocumenteerd zijn.

<http://www.toeninlevoland.nl/> en www.nieuwlandergoed.nl

HIP

De FlevoMeer Bibliotheek heeft een vestiging in Emmeloord. De openbare bibliotheek heeft een ruime collectie aan boeken, multimediale producten, een Historisch Informatie Punt en organiseert een scala aan activiteiten, waaronder voor het onderwijs. Bij het HIP is het volledige archief van het blad 'De Noordoostpolder' tussen 1949-2009 in te zien.

Museum Nagele

Museum Nagele werd in 1998 geopend als gevolg van een initiatief vanuit de bevolking van Nagele. Museum Nagele wordt gerund door een zelfstandige stichting waarin ruim tachtig vrijwilligers uit de lokale gemeenschap actief zijn. De vaste presentatie belicht het ontstaan en de bijzondere architectuur van dit modernistische modeldorp voor de Noordoostpolder

www.museumnagele.nl

Museum Schokland

Na het droogvallen bleek de polder een waar archeologisch paradijs. Er werden duizenden bodemvondsten gedaan. Naast (pre)historisch aardewerk en werktuigen, gaf de polderbodem zelfs complete scheepswrakken prijs. De eerste jaren werden de bodemschatten in Kampen ondergebracht. Al snel werd gedacht aan de oprichting van een museum in de Noordoostpolder. Het oog viel daarbij op de historische kerk op het drooggevalen eiland Schokland. In 1947 opende hier een nieuw oudheidkundig museum zijn deuren. De huidige houten museumgebouwen werden in 1980 gebouwd. In 1987 werd Museum Schokland door de Rijksoverheid aan gemeente Noordoostpolder overgedragen voor het symbolische bedrag van één gulden. Met de plaatsing van het eiland Schokland op de prestigieuze Werelderfgoedlijst van UNESCO in 1995, kreeg dat museum meer uitstraling.

www.schokland.nl

Pioniersmuseum

In Paviljoen T127 is een museum met een overzichtstentoonstelling over het leven van de grondleggers van de Noordoostpolder. Aan de hand van beeld- en tekstmateriaal wordt het verhaal over de historie getoond. Nieuw dit jaar zijn de vertellingen in het museum. Op een leuke en ontspannen wijze krijgt u veel informatie over de pioniers en "hun" polder.

<http://www.paviljoent127.nl/streekmuseum-noordoostpolder/>

Voor Marant Recreatie is de leskist: 'Anton, pionier en boer in de Noordoostpolder' gemaakt. Een leskist over de pionierstijd in de jaren 1940-1955 en het Blote-voeten-pad dat Marant recreatie in 2010 opende. De leskist is tegen borgsom te leen bij Marant Recreatie mits er een excursie wordt geboekt. Daarnaast is het mogelijk op diverse manieren begeleiding van het project in te huren (leskoffer gemaakt door www.pastorliesbethjonas.nl).

Poldertoren

De Poldertoren werd in 1959 gebouwd als symbool van de eenheid in de Noordoostpolder en als baken in de weidse omgeving. Vanaf juni 2009 heeft Nieuw Land een dependance in de Poldertoren. Twee verdiepingen tonen er de geschiedenis van de Noordoostpolder in tekst, beeld, geluid en aan de hand van originele objecten. Van de eerste plannenmakerij tot bijzondere ontwikkelingen van vandaag de dag; de Poldertoren vertelt het complete verhaal van de polder.

Met een museumles kunnen leerlingen de presentatie in de Poldertoren bezoeken en leren zij over de geschiedenis van hun eigen omgeving.

Canon Noordoostpolder

De Stichting Canon van de Noordoostpolder heeft in de periode november 2010 tot juli 2012 een Canon gerealiseerd over de geschiedenis van de Noordoostpolder. De Canon bevat dertig onderwerpen (ofwel canonvensters), die ieder een levendige inkijk geven in een bepaald deel van de geschiedenis.

www.canonnoordoostpolder.nl

Expeditie Schokland

In dit multimedia project maken leerlingen een eigen mini speelfilm/videoclip over Flevolands belangrijkste werelderfgoed Schokland. Het project bestaat uit een volledig verzorgd lespakket + excursie naar Schokland.

Alle films komen terecht op een speciaal voor het project ontworpen website. Ook komt er een grote afsluitende tentoonstelling, waarbij de winnende filmpjes worden beloond met een prijs.

http://www.kunstcontactflevoland.nl/project_detail_weergave/C1C114/Media/Expeditie-Schokland-media

De Flevolayer

Ontdek de Flevolandse schatten met de flevolayer. Als je in de buurt van een locatie komt krijg je informatie op je telefoon.

In de Noordoostpolder is er aandacht voor: sporen uit de ijstijd, Schokland, grote namen in Nagele, de laatste barak in Tollebeek, boerenerven, de burcht in Kuinre, Waterloopbos, wrak van een Kogge, fruitteelhagen en Emmeloord. www.flevoland.nl/schatkaart.